

**ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ**

Αικατερίνη Ζαμπανιώτη, Ελένη Καρπούζα, Ανδρέας Καρακίτσιος

Παιδαγωγική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

katezamp101092@gmail.com, elenkarpouza@gmail.com, akarakit@nured.auth.gr

Στην παρούσα εργασία εξετάζονται τα κριτήρια με τα οποία οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης επιλέγουν παιδικά βιβλία για χρήση στην τάξη, σε σύγκριση με τα κριτήρια επιλογής των παιδιών. Για την ανίχνευση των κριτηρίων επιλέχθηκε μια λίστα δεκαοχτώ παιδικών βιβλίων, τα οποία χωρίστηκαν σε έξι ειδολογικές κατηγορίες. Η έρευνα διεξήχθη με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων σε δέκα εκπαιδευτικούς των μικρότερων τάξεων (Α'-Γ' Δημοτικού) και σε δεκαενέα μαθητές και μαθήτριες Τρίτης Δημοτικού. Η θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων πιστοποίησε ότι τα κριτήρια επιλογής βιβλίων των εκπαιδευτικών δε διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από εκείνα των παιδιών, αν και οι επιλογές των τελευταίων τείνουν να γίνονται με πιο τυχαίο τρόπο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παιδική λογοτεχνία και σχολείο

Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο και η εκπαίδευση διατηρούν μια σχέση με παρελθόν, παρόν και μέλλον. Η πρώτη ιστορική μαρτυρία της σχέσης αυτής καταγράφεται γύρω στα 1694, όταν ο Φενελόν, επίσημος παιδαγωγός της βασιλικής αυλής γράφει τις *Περιπέτειες του Τηλέμαχου* (*Les aventures de Télémaque*) για να εκπαιδέψει τον Δούκα της Βουργουνδίας, τον εγγονό του Λουδοβίκου 14^{ου} (Poslaniec, 2008, σσ. 33-34). Ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα, έχει επισημανθεί ο καθοριστικός ρόλος της λογοτεχνικής αφήγησης στην εξοικείωση των παιδιών με τον γραπτό λόγο και γενικότερα με την οργάνωση του κόσμου και του εαυτού (Neal & Everson, 1991, σσ. 81-86). Ταυτόχρονα, η αγγλοσαξονική βιβλιογραφία αναδεικνύει τις θετικές επιπτώσεις που επιφέρει η παρουσία του παιδικού βιβλίου στη σχολική τάξη και ειδικότερα η διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας, τόσο στην απόκτηση γλωσσικών δεξιοτήτων, τεχνικών και στυλ του γραπτού λόγου, όσο και στην κατάκτηση των αφηγηματικών δομών και της γραμματικής της ιστορίας (Applebee, 1980, σσ. 137-142· Vilscek, 1990, σσ. 100-119). Σήμερα, η παιδική λογοτεχνία σε όλες τις μορφές της κατέχει μια ξεχωριστή θέση στα Αναλυτικά Προγράμματα δίπλα στα σχολικά εγχειρίδια, εφόσον αντιμετωπίζεται πλέον και ως τυπικό εκπαιδευτικό εργαλείο (Pasa & Beges, 2006, σσ. 89-101). Έτσι, παρά την ιλιγγιώδη ανάπτυξη των νέων μέσων επικοινωνίας και έκφρασης, το βιβλίο παραμένει ένα ασφαλές συμπληρωματικό εκπαιδευτικό εργαλείο για την εκμάθηση των βασικών και θεμελιωδών γνώσεων από τον μαθητή.

Μια ανάλογη εικόνα έχει καταγραφεί και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, με ευκρινή προτεραιότητα στην προσχολική εκπαίδευση από ότι στο Δημοτικό, διότι οι ειδικές εκπαιδευτικές συνθήκες του Νηπιαγωγείου (απουσία εγχειριδίων και τυπικού Αναλυτικού Προγράμματος) και κυρίως η αποδοχή του αναδύομένου γραμματισμού ευνόησαν την καθημερινή παρουσία του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου και ιδίως του εικονοβιβλίου και του εικονογραφημένου βιβλίου. Για το Δημοτικό οι επίσημες οδηγίες των δυο τελευταίων Αναλυτικών Προγραμμάτων (2003 και 2011)

επισημαίνουν τη σημασία και τον ρόλο του παιδικού βιβλίου και της λογοτεχνίας όχι μόνο στην καλλιέργεια του προφορικού και γραπτού λόγου αλλά σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (γλωσσικό, πνευματικό, πολιτιστικό, κοινωνικό). Γενικά, παρόλο που οι σχολικές βιβλιοθήκες έχουν μερικώς πρόβλημα λειτουργίας, την τελευταία δεκαετία η θέση του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου και της παιδικής λογοτεχνίας έχει αναβαθμισθεί, καθώς έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί πιλοτικά εξειδικευμένα Προγράμματα Φιλαναγνωσίας σε περισσότερα από 1.000 σχολεία πανελλαδικά.

Κριτήρια επιλογής βιβλίων και αναγνωστικές προτιμήσεις

Το τοπίο σχετικά με τα κριτήρια επιλογής παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων, είναι κατά το μάλλον ή ήττον ασαφές. Υπάρχουν ειδικά περιοδικά, ειδικές ιστοσελίδες, οι οποίες μεταξύ άλλων διαδραματίζουν και το ρόλο του οδηγού και του καθοδηγητή στην επιλογή βιβλίων. Εντοπίζονται, επίσης, επιτροπές στις βιβλιοθήκες (δημοτικές και σχολικές), οι οποίες κατά κάποιον τρόπο επιλέγουν βιβλία με συγκεκριμένα κριτήρια. Οι μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι εκδίδουν καταλόγους βιβλίων και επιχειρούν τυπικές κατηγοριοποιήσεις με βάση την λογική του μέσου ηλικιακού όρου των αναγνωστών. Υπάρχουν επίσης οι Επιτροπές των Κρατικών Βραβείων Λογοτεχνίας και άλλες όπως του Περιοδικού *Διαβάζω*. Κυκλοφορεί και το εξειδικευμένο περιοδικό *Διαδρομές*, το οποίο σε κάθε τεύχος περιλαμβάνει έναν αριθμό βιβλίων με μια τυπική παρουσίαση/περιληπτική κριτική, όπως και το ηλεκτρονικό περιοδικό *Κείμενα*, σε μικρότερο, βέβαια, βαθμό. Παλαιότερα, υφίστατο ένας απρόσωπος κατάλογος παιδικών βιβλίων σε ένα άλλο εξειδικευμένο περιοδικό, την *Επιθεώρηση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, εξάμηνη περιοδική έκδοση που δεν κυκλοφορεί πια. Η παρουσία των βιβλίων για παιδιά σε αυτή τη λίστα αποτελεί εχέγγυο της ποιότητάς τους, εφόσον οι κριτικές/παρουσιάσεις υπογράφονται από επαγγελματίες του χώρου, πανεπιστημιακούς, συγγραφείς, κριτικούς και ειδικούς της παιδικής λογοτεχνίας

Επιπλέον, έχουν εκδοθεί και κατάλογοι με σύντομα κριτικά σημειώματα αρκετών βιβλίων από ερευνητές και εκπαιδευτικούς, του Θανάση Καραγιάννη (2001 και 1999), του Κυριάκου Ντελόπουλου (1990), του Χάρη Σακελλαρίου (1986), της Μαρίζας Ντεκάστρο (2010) και της Ρένας Ρώσση-Ζαΐρη (2011). Ξεχωριστή θέση ανάμεσά τους κατέχει η μελέτη της Μάρθας Καρπόζηλου (1994), κυρίως για την υποδειγματική ανάλυση και παρουσίαση των κριτηρίων και παραμέτρων αξιολόγησης βιβλίων γνώσης και παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων. Σποραδικά το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ), που δεν λειτουργεί πια, έστω και με πολύ δισταγμό, εμφάνιζε ορισμένες λίστες παιδικών βιβλίων. Υπήρχαν, ακόμη, ειδικές στήλες σε αρκετές καθημερινές εφημερίδες και ένθετα με επιλογές και προτάσεις βιβλίων. Ωστόσο, τα ειδικά ένθετα της προ κρίσης εποχής δεν υπάρχουν πλέον και οι λιγιστές αναφορές στις κυριακάτικες εφημερίδες είναι ποσοτικά ασήμαντες. Γενικά όμως οι λίστες ή οι κατάλογοι με επιλεγμένα βιβλία δεν τυγχάνουν μεγάλης αποδοχής στην ελληνική ιδιότυπη και ιδιόμορφη κατάσταση και δεν έχει υπάρξει ένας ουσιαστικός και δημόσιος διάλογος για αντικειμενικά κριτήρια επιλογής βιβλίων. Άλλωστε, το ίδιο το Ε.ΚΕ.ΒΙ. καταργήθηκε με αφορμή την δημοσίευση μιας λίστας 300 επιλεγμένων βιβλίων, που επρόκειτο να διανεμηθούν στις σχολικές βιβλιοθήκες 100 Δημοτικών Σχολείων στα πλαίσια του Προγράμματος Φιλαναγνωσίας, το οποίο λειτουργούσε υπό την εποπτεία του.

Είναι σαφές ότι ένα τέτοιο περιβάλλον δεν ευνοεί έρευνες σχετικές με τις αναγνωστικές προτιμήσεις παιδιών και εκπαιδευτικών σε αντίθεση με το εξωτερικό, όπου έχουν πραγματοποιηθεί πολυάριθμες μελέτες. Η πλειοψηφία αυτών των ερευνών έχει δείξει ότι τα παιδιά διαλέγουν τα βιβλία τους ανάλογα με την ηλικία τους και με κάποια συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία επηρεάζουν καθοριστικά τις αναγνωστικές τους προτιμήσεις. Σύμφωνα με τις περισσότερες έρευνες δυο είναι οι καθοριστικοί παράγοντες: (α) το ίδιο το βιβλίο και (β) το αναπτυξιακό επίπεδο του αναγνώστη. Αντίθετα, για τους εκδότες κρίσιμα στοιχεία αποτελούν η εμπορική κατηγοριοποίηση του βιβλίου και η φιλολογική του επεξεργασία και σχεδόν καθόλου το αναγνωστικό προφίλ των παιδιών. Ίσως γιατί η ιχνογράφησή του προφίλ του αναγνώστη απαιτεί σύνθετες παραμέτρους, ίσως πάλι γιατί πολύ συχνά επιλέγει βιβλία ο ενήλικος αντί του παιδιού.

Σαφώς, η επιλογή βιβλίων από τα παιδιά είναι μια πολυσύνθετη διαδικασία, συχνά μη τεκμηριώσιμη και συνεχώς μεταβαλλόμενη. Σε μια έρευνα του περασμένου αιώνα (Schlager, 1978), όπου το κυρίαρχο ερώτημα ήταν πώς δυο βιβλία, που είχαν βραβευθεί από ειδικούς είχαν τεράστιες διαφορές στις πωλήσεις, η απάντηση που δόθηκε ήταν ότι το ευπώλητο βιβλίο περιείχε χαρακτήρες εκφρασμένους με σαφήνεια και καθαρότητα, οι οποίοι επέτρεπαν στον αναγνώστη εύκολη ταύτιση, αναγνώριση και προβολή. Πάντως είναι πλέον κοινά αποδεκτό ότι τα μυθιστορήματα φαντασίας και περιπέτειας γοητεύουν τα παιδιά 11-12 χρόνων, με τον ίδιο τρόπο που πεντάχρονα και εξάχρονα γοητεύονται από τα λαϊκά παραμύθια ετών, ενώ οι χιουμοριστικές αφηγήσεις ελκύουν αναγνώστες 10 ετών περίπου.

Στην Ελλάδα, αντίστοιχες έρευνες σπανίζουν και μετρώνται στα δάχτυλα της μιας παλάμης. Όσες έχουν πραγματοποιηθεί εστιάζουν κυρίως σε νέους άνω των 15 ετών και ενήλικους, αποσκοπώντας στο να μετρήσουν την αναγνωστική τους συμπεριφορά, συσχετίζοντάς τη με παράγοντες, όπως το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο, τη γλωσσομάθεια, την εργασία, την αστικότητα κ.λπ. (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, 1999, 2004, 2010). Παρ' όλα αυτά εντοπίστηκαν και στην χώρα μας ορισμένες έρευνες, οι οποίες εξετάζουν την αναγνωστική συμπεριφορά των παιδιών. Έτσι, σε μια έρευνα του 1990 (Βάμβουκας, 1990, σσ. 155-160) διαπιστώθηκε ότι η επιλογή «μυθιστορήματα και διηγήματα» είναι η πλέον δημοφιλής, ενώ μερικά χρόνια αργότερα σε άλλη έρευνα, με βάση το περιεχόμενο των βιβλίων και όχι την ειδολογική κατηγοριοποίηση, εξακριβώθηκε ότι στην κορυφή των αναγνωστικών προτιμήσεων βρίσκονται κατά σειρά: οι περιπέτειες, οι κωμωδίες-αστεία- ανέκδοτα, το μυστήριο, η μαγεία, τα κόμικς κ.λπ. (Μαλαφάντης, 2006). Εννοείται ότι και σε νεότερη έρευνα (Μαλαφάντης & Φελούκα, 2013, σσ. 155-168) οι προτιμήσεις των παιδιών ακολουθούν σχεδόν την ίδια λογική και συμπλέουν με τα πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας (Clark & Foster, 2005).

Οι περισσότερες έρευνες υιοθετούν την άποψη ότι υφίστανται ορισμένα κριτήρια επιλογής βιβλίων, τα οποία μπορεί και πρέπει να είναι αντικειμενικά. Αρχικά, ενυπάρχει μια άτυπη συμφωνία των θεωρητικών και κριτικών σχετικά με το περιεχόμενο του λογοτεχνικού βιβλίου, το οποίο είναι ανάγκη να χαρακτηρίζεται από λογοτεχνική ποιότητα. Το πρώτο κριτήριο, λοιπόν, επιλογής παιδικών βιβλίων αφορά το περιεχόμενο και τη *λογοτεχνικότητά* τους, κριτήριο στο οποίο συμφωνούν κατά βάση οι θεωρητικοί της λογοτεχνίας, φιλόλογοι και κριτικοί. Όσον αφορά τις επιλογές των παιδιών, η λογοτεχνική ποιότητα να μην αποτελεί το βασικό κριτήριο επιλογής ενός βιβλίου.

Χρειάζεται εξαρχής να αποσαφηνισθεί ότι το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο διαφέρει από ένα λογοτεχνικό βιβλίο που απευθύνεται στους ενήλικες, καθώς το τελευταίο έχει ελάχιστο μορφολογικό ενδιαφέρον. Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο διαφέρει από το αντίστοιχο της ενήλικης λογοτεχνίας (μυθιστόρημα, διήγημα, ποίηση), επειδή σε συνδυασμό με το περιεχόμενο διαθέτει και μορφή, η οποία λειτουργεί ως επιπλέον φορέας σημασιών και νοημάτων για τον μικρό αναγνώστη. Κατά συνέπεια, η ποιότητα ενός παιδικού βιβλίου δεν προσδιορίζεται μόνον από τη λογοτεχνικότητά του, στοιχείο του περιεχομένου αλλά και από τη μορφή του και ιδίως από το συνδυασμό μορφής και περιεχομένου (Rayna & Baudelot, 2011, σσ. 95-98).

Η *μορφή* ενός παιδικού βιβλίου περιλαμβάνει το σχήμα, το μέγεθος και την υλική του υπόσταση (ποιότητα χαρτιού, των υλικών του, του εξωφύλλου και των σελίδων, γραμματοσειρά και τύπος των γραμμών). Σύμφωνα με σχετική έρευνα της Kragler (2000), το μέγεθος και το πάχος του βιβλίου καθώς και η γραμματοσειρά επιδρούν σημαντικά στις επιλογές των μαθητών. Είναι γενικά αποδεκτό ότι όσο μικρότερο είναι το παιδί, τόσο πιο σύντομο πρέπει να είναι το βιβλίο και τόσο πιο μεγάλα τα γράμματα, αποδεικνύοντας το βαθμό στον οποίο η μορφή επηρεάζει τις επιλογές του (Ρώσση-Ζαΐρη, 2011, σσ. 27-30).

Η μορφή, το μέγεθος και το σχήμα του βιβλίου αποτελούν κρίσιμα κριτήρια για τα παιδιά ιδίως τα μικρά, όταν για παράδειγμα περιδιαβαίνουν σε συνθήκες χαλαρές στο εσωτερικό μιας βιβλιοθήκης. Ένα βιβλίο ελαφρύ, μεσαίου μεγέθους είναι πολύ πιο προσίτο από ένα υπερμέγεθες και βαρύ. Ένα βιβλίο από πλαστικό ή από χαρτί είναι πιο φιλικό ή πιο εχθρικό σε σχέση με ένα πάνινο ή ένα βιβλίο παιγνίδι με τρύπες και «αυτιά» ή με ανάγλυφο εξώφυλλο ή με ένα ηχοβιβλίο. Επομένως, η μορφή του βιβλίου έχει νόημα και σημασία.

Μπορούμε να διακρίνουμε χονδρικά δυο μεγάλες κατηγορίες στην *εικονογράφηση*, αυτήν του ζωγραφικού σχεδίου (ακουαρέλα, ακρυλικό, κολλάζ) και εκείνη της φωτογραφίας, ιδίως για άλμπουμ που απευθύνονται σε μικρά παιδιά. Ενδιαφέρον κριτήριο αποτελεί, εκτός από την αναγνωσιμότητα των εικόνων (εδώ η φωτογραφία υπερέχει), και η σχέση εικονογράφησης/σχήματος με το περιεχόμενο/κείμενο του βιβλίου. Ενδεχομένως η κατηγορία των βιβλίων/παιγνιδιών, όπου το σχήμα ενός βιβλίου συγγενεύει με το νόημα του κειμένου (π.χ. ένα βιβλίο σε σχήμα σωσίβιου που διαπραγματεύεται θέματα ναυαγοσωστικής), είναι μια κατηγορία βιβλίων με πολύ ευνοϊκές συνθήκες πρόσληψης και κατανόησης (Rayna & Baudelot, 2011, σ. 90).

Οι επιλογές των παιδιών είναι χαρακτηριστικές και συγκεκριμένες. Διαλέγουν βιβλία, τα οποία ήδη γνωρίζουν ή που η εικονογράφηση τους μοιάζει να είναι οικεία και ξεχωριστή. Σημασία έχει και το θέμα του βιβλίου που συχνά εκφράζεται με έναν *περιεχομενικό τίτλο*, που αντιστοιχεί δηλαδή επαρκώς στο περιεχόμενό του (Turin, 2008).

– *Θέλεις να μάθεις πώς γεννιούνται τα μωρά; ρωτάει η μαμά, δείχνοντας ένα βιβλίο με ανάλογο θέμα.*

– *Όχι, θέλω να μάθω πώς γίνονται τα γλυκά, απαντάει η τετράχρονη κόρη.*

Είναι επικές, απρόβλεπτες οι αντιδράσεις των παιδιών σχετικά με την επιλογή των βιβλίων. Τα παιδιά έχουν τις ιδέες τους, τις απόψεις τους, τις επιλογές τους και οι μεγάλοι τις δικές τους (Delahaie, 1995, σσ. 70-71). Γι' αυτό και η Wollman-Bonilla (1998, σ. 292) εγείρει το ερώτημα του κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί είναι κατάλληλοι να επιλέγουν ποια είναι τα καλύτερα βιβλία για τα παιδιά, ιδιαίτερα εφόσον επηρεάζονται από τις προσωπικές τους προκαταλήψεις και προσπαθούν

να τα προστατεύσουν από το φόβο και την έκθεση σε «κλανθασμένες» αξίες. Επίσης πολύ συχνά βρίσκουμε στην εκδοτική παραγωγή αρκετά βιβλία που ανταποκρίνονται στις ερωτήσεις και αγωνίες των γονιών, όπως οι φόβοι, η καθαριότητα, η ζήλια, το διαζύγιο, η υιοθεσία. Αυτό όμως το κριτήριο αφορά και προσδιορίζει τις επιλογές των γονέων, ενίοτε και των δασκάλων, και όχι τόσο των ίδιων των παιδιών (Vismes, Tenneroni & Dalmar, 2011, σσ. 141-160).

Γενικά, έχει αποδειχθεί ότι, όταν τα παιδιά διαβάζουν βιβλία που έχουν επιλέξει μόνα τους, τείνουν να γίνονται πιο κινητοποιημένοι και ανεξάρτητοι αναγνώστες (Mohr, 2006, σ. 82). Παρ' όλα αυτά, ακόμη και όταν εκτίθενται σε μεγάλη ποικιλία βιβλίων, αποδεικνύουν ένα περιορισμένο ρεπερτόριο στρατηγικών επιλογής (Hiebert, Mervar & Person, 1990). Για το λόγο αυτό, δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη αυτών των στρατηγικών, με τους εκπαιδευτικούς να καλούνται να τις διδάξουν στους μαθητές (Wendelin & Zinck, 1988).

Παράλληλα, η Kragler (2000) παρατηρεί μια τάση των παιδιών αναγνωστών να επιλέγουν βιβλία ασύμπτωτα ή και ακατάλληλα για το αναγνωστικό τους επίπεδο με τους «αδύναμους» μαθητές να διαλέγουν εξεζητημένα βιβλία και τους «δυνατούς» να επιλέγουν πολύ εύκολα αναγνώσματα. Πάνω σ' αυτό, η Mohr (2006) σημειώνει ότι η πιθανή δυσκολία ενός βιβλίου έχει αντίκτυπο κυρίως στις επιλογές των αγοριών-αναγνωστών, με τα κορίτσια-αναγνώστριες να έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για την αναγνωστική τους ικανότητα.

Αξίζει, ακόμη, να σημειωθεί ότι σε ελάχιστες έρευνες έχει χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της παρατήρησης της αναγνωστικής συμπεριφοράς των παιδιών στη σχολική τάξη ή στη βιβλιοθήκη. Σε μία εξ αυτών διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά αναγνώστες επιλέγουν βιβλία με κριτήρια όπως τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους, την προσωπική τους προτίμηση και τη συναισθηματική τους αντίδραση απέναντι σε αυτά (Reutzel & Gali, 1998). Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (Mohr, 2006), η οποία εξέτασε τις επιλογές 122 μαθητών Α' Δημοτικού, βρέθηκε ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες, τα παιδιά επέλεξαν κατά κύριο λόγο βιβλία γνώσης και ειδικότερα βιβλία, που είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό την προνομιακή παρουσία των ζώων. Η αιτιολόγηση των επιλογών από την πλευρά των παιδιών, μολονότι πολλές φορές απλοϊκή, επικεντρώθηκε στο θέμα των βιβλίων και στο περιεχόμενό τους, όπως το αντιλαμβάνονταν.

Σε κάθε περίπτωση, οι επιλογές των παιδιών δεν είναι ποτέ μονοσήμαντες. Εντοπίζονται έρευνες που υποστηρίζουν ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα βιβλία που είναι διαθέσιμα στο σχολείο και στα υπόλοιπα βιβλία, όπως υπάρχει διαφορά προτιμήσεων σε βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης και σε βιβλία έξω από το σχολείο (Zimet & Camp, 1974), δηλαδή τρομακτικές ιστορίες, κόμικς αθλητικά έντυπα και γενικά βιβλία που δεν συναντώνται στο σχολείο και στη βιβλιοθήκη του.

Ελάχιστες, τέλος, είναι και οι ανάλογες έρευνες για τους/τις δασκάλους/ες και εστιάζουν σε θέματα όπως οι λόγοι απόρριψης ορισμένων βιβλίων (Wollman-Bonilla, 1998). Έχει διαπιστωθεί, εντούτοις, ότι οι εκπαιδευτικοί επηρεάζουν τις αναγνωστικές προτιμήσεις των παιδιών, κυρίως σε μαθητές Δημοτικού. Αντίθετα, κατά την εφηβική ηλικία, οι επιλογές εκπαιδευτικών και μαθητών διαφοροποιούνται προοδευτικά, αυξανόμενης της ηλικίας των παιδιών (Pascoe & Gilchrist, 1987).

Η ΕΡΕΥΝΑ

Στόχος και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην καταγραφή των κριτηρίων που προσδιορίζουν τις επιλογές των εκπαιδευτικών σχετικά με παιδικά λογοτεχνικά βιβλία, τα οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιήσουν ποικιλοτρόπως στη σχολική τάξη. Εξετάζονται αντίστοιχα οι επιλογές των μαθητών για τα ίδια βιβλία με απώτερο στόχο την ανίχνευση των κριτηρίων που αφορούν τις επιλογές τους. Πέραν του κεντρικού στόχου αναδύονται ειδικότερα ερωτήματα, όπως: Διαφέρουν οι επιλογές των παιδιών από αυτές των δασκάλων; Υπάρχουν κάποιες παράμετροι που πιθανόν επηρεάζουν τις επιλογές τους με διαφορετικό τρόπο, όπως η μορφή, ο τίτλος, το όνομα του συγγραφέα, το περιεχόμενο του βιβλίου ή η εικονογράφηση;

Το ερευνητικό υλικό

Προκειμένου να διερευνηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, μετά από έλεγχο και μελέτη της ελληνικής εκδοτικής παραγωγής του παιδικού βιβλίου και με βάση τη σύγχρονη βιβλιογραφία, επιλέχθηκε, με βάση συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ένας αριθμός βιβλίων που θα αποτελούσε το βασικό υλικό της έρευνας. Τα βιβλία αυτά έπρεπε:

1. Να ανήκουν στην κατηγορία της μικροαφήγησης, ώστε να μπορούν να εξεταστούν ευκολότερα από τους συμμετέχοντες, αλλά και να χρησιμοποιηθούν στην τάξη ακόμη και μέσα σε μία διδακτική ώρα (άρα απορρίπτεται το μυθιστόρημα),
2. Να είναι ελληνικά και όχι μεταφράσεις (πλην της κατηγορίας των παραμυθιακών αφηγήσεων),
3. Να έχουν εκδοθεί την τελευταία εικοσαετία,
4. Να πληρούν συγκεκριμένους όρους ποιότητας (μορφολογικά και θεματικά),
5. Να έχουν εκδοθεί από γνωστούς εκδοτικούς οίκους,
6. Να έχουν συμπεριληφθεί στους ειδικούς καταλόγους των γνωστών περιοδικών για την παιδική λογοτεχνία και
7. Να ανήκουν σε διαφορετικά είδη.

Είναι αλήθεια ότι οποιαδήποτε ειδολογική κατηγοριοποίηση στον χώρο της παιδικής πεζογραφίας αποτελεί μια ιδιαίτερα δύσκολη εργασία, εφόσον τα λογοτεχνικά είδη δεν έχουν ολοκληρωθεί επαρκώς, ο ειδολογικός σκελετός δηλαδή, είναι ακόμη σε εξέλιξη και ο λογοτεχνικός κανόνας σπάνια εφαρμόζεται εξολοκλήρου, καθώς περισσεύουν τα υβρίδια και απουσιάζουν τα βιβλία/ορόσημα ή ο κανόνας. Εντούτοις, με τη βοήθεια της ενυπάρχουσας ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας καταλήξαμε σε έξι κατηγοριοποιήσεις των παιδικών βιβλίων, οι οποίες, βέβαια, δεν συμπίπτουν ούτε οριοθετούν ακριβώς ξεχωριστά είδη, αλλά αποτελούν περισσότερο ευδιάκριτες ειδολογικές κατηγορίες.

Λίστα βιβλίων

A) Κλασικά

Κλασικά λογοτεχνικά έργα είναι γενικώς εκείνα τα οποία διαβάζονται σε όλες τις εποχές. Η έννοια του κλασικού στην ελληνική παιδική λογοτεχνία συνδέεται με τους μεγάλους συγγραφείς του παρελθόντος, δηλαδή συγγραφείς του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα με ξεχωριστή θέση τόσο στην

ενήλικη όσο και στην παιδική λογοτεχνία, όπως ο Α. Παπαδιαμάντης, ο Γ. Βιζυηνός και ο Ε. Ροΐδης (Ζερβού, 2006).

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, *Χριστουγεννιάτικα διηγήματα για παιδιά* (Εικονογράφηση: Νικόλας Ανδρικόπουλος), Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2003.

Γεώργιος Βιζυηνός, *Ο Τρομάρας* (Εικονογράφηση: Άντα & Σβετλίν), Παπαδόπουλος, Αθήνα, 1999.

Εμμανουήλ Ροΐδης, *Η Μηλιά* (Εικονογράφηση: Έφη Λαδά), Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2000.

Β) Παραμύθια / παραμυθητικές αφηγήσεις

Στην κατηγορία αυτή συμπεριλήφθηκαν δυο πολύ γνωστά λογοτεχνικά έργα του διάσημου συγγραφέα Χ. Κ. Άντερσεν και ένα ακόμη αγγλικής προέλευσης που πρωτοεκδόθηκε στο Λονδίνο το 1807 και έχει πολλαπλώς διασκευαστεί. Πρέπει να επισημανθεί ότι αρχικά η σκέψη ήταν ένα επιλεγούν τα κλασικά λαϊκά παραμύθια, Σταχτοπούτα, Κοκκινোসκουφίτσα, Χιονάτη κ.λπ. Η σκέψη αυτή, όμως, εγκαταλείφθηκε ενόψει της πιθανότητας, μια τέτοια επιλογή να ήταν απορριπτέα από παιδιά Τρίτης Δημοτικού. Τα συγκεκριμένα βιβλία προσλαμβάνονται από τα μικρά παιδιά ως λαϊκά παραμύθια και ειδολογικά συμπίπτουν με τον ορισμό του λαϊκού παραμυθιού, δηλαδή, μια φανταστική διήγηση, που κινείται στον κόσμο του υπερφυσικού και του μαγικού, με σκοπό του την τέρψη των ακροατών (Κανατσούλη, 2002, σ. 51).

Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, *Η Τσοσδούλα*, (Απόδοση: Αργυρώ Κοκορέλη) (Εικονογράφηση: Ναταλία Καπατσούλια), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004.

Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, *Ο μολυβένιος στρατιώτης*, (Απόδοση: Αργυρώ Κοκορέλη) (Εικονογράφηση: Χρήστος Δήμου), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2004.

Ο Τζακ και η φασολιά, (Απόδοση: Αργυρώ Κοκορέλη) (Εικονογράφηση: Ναταλία Καπατσούλια), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004.

Γ) Σύγχρονες εικονογραφημένες παιδικές αφηγήσεις βραχείας φόρμας

Αποτελεί κατά κύριο λόγο την πολυπληθέστερη κατηγορία σύγχρονων παιδικών βιβλίων, στα οποία κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει η αφήγηση παραδοσιακής ή νεωτερικής γραφής κλασικών ή σύγχρονων θεμάτων σε συνδυασμό με μια πλούσια εικονογράφηση.

Ευγένιος Τριβιζάς, *Ο Αϊ-Βασίλης στη φυλακή με τους 83 αρουραίους* (Εικονογράφηση: Βαγγέλης Ελευθερίου), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003.

Ιωάννα Μπαμπέτα, *Ένα τριαντάφυλλο για τη δασκάλα μου* (Εικονογράφηση: Βίλλυ Καραμπατζιά), Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2011.

Βασιλική Νευροκοπλή, *Αν τ' αγαπάς ξανάρχονται* (Εικονογράφηση: Νικόλας Ανδρικόπουλος), Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2007.

Δ) Βιβλία γνώσεων

Αφορούν μια μεγάλη κατηγορία ειδικών παιδικών βιβλίων στα οποία το κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι ότι, πέραν της λογοτεχνικότητας, διατηρούν έναν εγκυκλοπαιδικό και επιμορφωτικό χαρακτήρα (Καρπόζηλου, Μ. 1994).

Αλκηστη Χαλικιά, *Στο πάρκο με τα ζώα*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2010.

Βούλα Μάστορη, «Απορίες παιδιών» - *ΓΗ: Γιατί δεν πέφτουμε έξω από τη Γη;* (Εικονογράφηση: Νικόλας Ανδρικόπουλος), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.

Σάκης Σερέφας, *Ένας δεινόσαυρος στο μπαλκόνι μου* (Εικονογράφηση: Γιάννης Στύλος), Πατάκης, Αθήνα, 2008.

Ε) Ποίηση

Δεδομένου ότι η έρευνα απευθύνεται στις μικρές ηλικίες, κρίθηκε προσφορότερη η επιλογή ποιητικών συλλογών για παιδιά που απηγούν το επηρεασμένο από τα άλογα ποιήματα (non sense poems) ηχορυθμικό ποιητικό μοντέλο (Καρακίτσιος, 2012, σ. 442), το οποίο χαρακτηρίζεται από έμφαση στον ήχο και τη μουσικότητα της λέξης, στο ρυθμό του στίχου, στο στοιχείο του χιούμορ και στα γλωσσικά ποιητικά παιχνίδια.

Γιώργος Σεφέρης, *Ποιήματα με ζωγραφίες σε μικρά παιδιά* (Σκίτσα: Γιώργος Σεφέρης), Ερμής, Αθήνα, 1992.

Θέτη Χορτιάτη, *Τα λέω τ' ουρανού* (Εικονογράφηση: Τζώρτζης Παρμενίδης), Δια Βίου, Θεσσαλονίκη, 2007.

Λένα Μερικά, *Ένας γάτος από σπίτι* (Εικονογράφηση: Ηλίας Μακρής), Καστανιώτης, Αθήνα, 1999.

ΣΤ) Κόμικς

Πρόκειται για εικονογραφημένες ιστορίες, οι οποίες μέσα από το συνδυασμό σκίτσων και διαλόγων αποδίδουν παραστατικά μια ιστορία (Κανατσούλη, 2002, σ. 119).

Ευγένιος Τριβιζάς, *Φρουτοπία: Η ιπτάμενη σκάφη* (Σκίτσα: Νίκος Μαρουλάκης), Πατάκης, Αθήνα, 1992.

Τάσος Αποστολίδης, *Οι μύθοι του Αισώπου σε... κόμικς: Πρώτο άλμπουμ* (Σκίτσα: Κώστας Βουτσάς), Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001.

Σοφία Ζαραμπούκα, *Τα αδέσποτα: Ο Κύων* (Εικονογράφηση: Σοφία Ζαραμπούκα), Μεταίχμιο, Αθήνα, 2011.

Μεθοδολογία και διεξαγωγή της έρευνας

Σε πρώτη φάση, συμμετείχαν στην έρευνα δέκα (10) εκπαιδευτικοί από δύο σχολεία της Θεσσαλονίκης, το ένα στα δυτικά (6 εκπαιδευτικοί) και το άλλο στο κέντρο της πόλης (4 εκπαιδευτικοί). Οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν στις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, ενώ και τα δύο σχολεία διαθέτουν σχολική βιβλιοθήκη με μεγάλη ποικιλία βιβλίων και συμμετείχαν στο Πρόγραμμα του Ε.ΚΕ.ΒΙ «Καινοτόμες Δράσεις Φιλαναγνωσίας» 2011-1013.

Η ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας κατέδειξε περίτρανα ότι σε ελάχιστες έρευνες έχει χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της παρατήρησης της αναγνωστικής συμπεριφοράς των παιδιών στη σχολική τάξη ή στη βιβλιοθήκη. Στις περισσότερες έρευνες χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου, η οποία, παρόλο που επιτρέπει μεγάλο αριθμό υποκειμένων,

παρουσιάζει ουσιαστικές αδυναμίες (Μαρκίδης & Καρακίτσιος, 2005, σσ. 4-7). Κατά συνέπεια, απορρίφθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου και επιλέχθηκε μια ερευνητική διαδικασία με δυνατότητες περισσότερων παρατηρήσεων της αναγνωστικής συμπεριφοράς των δασκάλων και των παιδιών μέσα στο ίδιο το πλαίσιο του σχολείου.

Πιο συγκεκριμένα, κατόπιν συνεννόησης με τη διεύθυνση των δύο σχολικών μονάδων, το υλικό της έρευνας παραχωρήθηκε στο εκάστοτε σχολείο, ώστε να υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος εξέτασής τους από τις/τους εκπαιδευτικούς που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για συμμετοχή στην έρευνα. Ζητήθηκε εξ αρχής από αυτές/αυτούς να δουν τα βιβλία, να τα ξεφυλλίσουν, να τα διαβάσουν και, στη συνέχεια, να επιλέξουν τα πιο αρεστά σε εκείνους/ες (3-5 εκ των 18) και να τα κατατάξουν ανάλογα με τη σειρά προτίμησής τους. Ύστερα από 7-10 ημέρες πραγματοποιήθηκαν ξανά συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να συλλεχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες μέσω *ατομικών ημιδομημένων συνεντεύξεων* (Για τον οδηγό της συνέντευξης βλ. Αποτελέσματα).

Σε δεύτερη φάση, προκειμένου να διερευνηθούν και τα κριτήρια με τα οποία τα παιδιά επιλέγουν βιβλία, αλλά και η ποιότητα της σχέσης τους με το παιδικό βιβλίο και οι ιδέες τους σχετικά με την αξία και το ρόλο του, επιλέχθηκε η Γ' Τάξη του προαναφερθέντος Δημοτικού σχολείου στα δυτικά προάστια της Θεσσαλονίκης, η οποία αποτελούνταν από δεκαεννιά (19) παιδιά, εννιά (9) κορίτσια και έντεκα (11) αγόρια. Το εν λόγω τμήμα επιλέχθηκε λόγω της προθυμίας της εκπαιδευτικού για συμμετοχή στην έρευνα και επειδή θεωρήθηκε ότι τα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας, τα οποία βρίσκονταν στο ανώτατο όριο της ερευνητικής μας μελέτης (μαθητές Α'-Γ' Δημοτικού), θα ήταν σε θέση να δικαιολογήσουν πληρέστερα τις επιλογές τους συγκριτικά με τα παιδιά Πρώτης ή Δευτέρας Δημοτικού.

Η διεξαγωγή της έρευνας ακολούθησε τα χαρακτηριστικά μιας φιλαναγνωστικής δράσης, ώστε, μέσα από ένα παιγνιώδες πλαίσιο, να εξασφαλισθεί η ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών στην έρευνα. Έτσι, τα παιδιά χωρίστηκαν με εντελώς τυχαίο τρόπο σε τρεις ομάδες των 6-7 ατόμων και στο κοινό τους τραπεζάκι αφέθηκαν κυκλικά έξι βιβλία από το ερευνητικό υλικό (ένα από κάθε κατηγορία), ώστε να είναι ορατά από όλα τα παιδιά. Σε κάθε ομάδα δόθηκαν έμμετρα αινίγματα, που αφορούσαν τα βιβλία που είχαν τοποθετηθεί μπροστά τους. Σκοπός του παιγνιδιού ήταν τα παιδιά να εντοπίσουν σε ποιο βιβλίο αναφερόταν το κάθε αίνιγμα, έτσι ώστε να εμπλακούν ενεργά σε αναγνωστικές διαδικασίες, για να καταλήξουν αργότερα στις επιλογές τους. Αφού τα αινίγματα λύθηκαν και δόθηκε λίγος χρόνος στα παιδιά για να ξεφυλλίσουν τα βιβλία, τους ζητήθηκε να διαλέξουν αυτό που τους άρεσε περισσότερο. Καθένα εξ αυτών συμμετείχε σε *ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις* προς αιτιολόγηση των επιλογών του.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων μάς έδωσε τη δυνατότητα να αξιολογήσουμε τη σχέση δασκάλων και μαθητών με τα παιδικά βιβλία.

A) Εκπαιδευτικοί

Παρακάτω αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τις ημιδομημένες συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών, με άξονα τις ερωτήσεις του οδηγού της συνέντευξης.

1^η ερώτηση: Ποια παιδικά βιβλία επιλέξατε (3-5); Ταξινομήστε τα κατά σειρά προτίμησης. (Σε ποια κατηγορία ανήκουν;)

2^η ερώτηση: Με ποια κριτήρια τα επιλέξατε (θέμα, περιεχόμενο, εμφάνιση, χρώμα, μέγεθος κ.λπ.);

Οι εκπαιδευτικοί που πήραν μέρος στην έρευνα ξεχώρισαν ευκρινώς τρία βιβλία. Συγκεκριμένα τις περισσότερες προτιμήσεις έλαβαν τα βιβλία: *Ο Αϊ-Βασίλης στη φυλακή με τους 83 αρουραίους* του Ευγένιου Τριβιζά, *Αν τ' αγαπάς ξανάρχονται* της Βασιλικής Νευροκοπλή και *Φρουτοπία* του Ευγένιου Τριβιζά. Μάλιστα τα δυο πρώτα βιβλία βρέθηκαν στις τρεις πρώτες προτιμήσεις των εκπαιδευτικών και συνολικά οι μισοί εξ αυτών τα κατέταξαν ως πρώτη, δεύτερη και τρίτη επιλογή τους.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών η επιλογή τους στο πρώτο βιβλίο (*Ο Αϊ-Βασίλης στη φυλακή με τους 83 αρουραίους*) δικαιολογείται από το επίκαιρο των ημερών (πλησιάζαν Χριστούγεννα), από την αναγνωρισιμότητα του συγγραφέα (3 εκπαιδευτικοί), από την εικονογράφηση (2 εκπαιδευτικοί), το είδος της γραφής (νεωτερικό) και την υπόθεση του βιβλίου. Σποραδικά και όχι πλειοψηφικά αναφέρθηκαν και άλλα κριτήρια πολύ κοντά στις στερεότυπες αντιλήψεις του μέσου γονέα και εκπαιδευτικού, όπως το χιούμορ, ο τίτλος και οι προτεινόμενες δραστηριότητες στο τέλος του βιβλίου. Το τελευταίο αποτελεί χαρακτηριστικό κυρίως των βιβλίων γνώσης, παρόλο που το βιβλίο αυτό δεν εντάσσεται στη συγκεκριμένη κατηγορία.

Για το βιβλίο *Αν τ' αγαπάς ξανάρχονται* της Β. Νευροκοπλή, τα βασικά κριτήρια επιλογής ήταν, κυρίως, το «ασυνήθιστο» και το «δύσκολο θέμα» και η διαχείριση του θέματος αυτού (πλοκή, εξέλιξη του μύθου, τρόποι αναπαράστασης του θανάτου), αλλά και η εικονογράφηση. Η επιλογή του συγκεκριμένου βιβλίου ξαφνιάζει, καθώς έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενη έρευνα (Wollman-Bonilla, 1998), κατά την οποία αποδείχθηκε ότι βιβλία, τα οποία διαπραγματεύονται το θέμα του θανάτου, αλλά και γενικότερα ζητήματα που ενδέχεται να φοβίσουν ή να διαφθείρουν τα παιδιά, εισάγοντάς τα σε πραγματικότητες που δεν γνωρίζουν ή δε θα έπρεπε να γνωρίζουν, τείνουν να απορρίπτονται για χρήση στην τάξη από τους εκπαιδευτικούς.

Όσον αφορά, τέλος, την επιλογή του βιβλίου *Φρουτοπία*, ως κυρίαρχο κριτήριο δηλώθηκε η αναγνωρισιμότητα του συγγραφέα, το χιούμορ και η γραφή του Ε. Τριβιζά, καθώς και η εικονογράφηση και το είδος του βιβλίου (κόμικς).

Για τις υπόλοιπες ελάχιστον επιλογές τα κριτήρια παραμένουν σταθερά στερεοτυπικά, δηλαδή το θέμα, ο συγγραφέας και η εικονογράφηση.

Σχετικά με τις επιλογές που γίνονται με βάση το είδος (κατηγορία) του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου, διαφάνηκε μια προτίμηση σε βιβλία που ανήκουν στην κατηγορία *Σύγχρονες εικονογραφημένες παιδικές αφηγήσεις* και στην κατηγορία *Κόμικς*. Στην τρίτη θέση με πολύ μικρή διαφορά βρέθηκε η *Ποίηση*, ενώ πολύ χαμηλή ήταν η προτίμηση προς τα *Βιβλία γνώσης* και τις *Παραμυθητικές αφηγήσεις*.

3^η ερώτηση: Υπάρχει κάποιο από τα βιβλία στη λίστα που δε θα το επιλέγατε με τίποτα, για να το διαβάσετε στην τάξη σας; Αν ναι, για ποιο λόγο;

Οι εκπαιδευτικοί δυσκολεύτηκαν να απορρίψουν βιβλία από τη λίστα με το κυρίαρχο επιχείρημα ότι όλα τα παιδικά βιβλία είναι κατάλληλα και χρήσιμα. Πάντως, όταν απέρριπταν ένα βιβλίο, είχαν διαφορετικές δικαιολογίες, ενώ συχνά φάνηκε να μην μπορούν να αιτιολογήσουν αυτή την

απόρριψη. Ίσως να είχαν διαβάσει ή ήξεραν τα βιβλία που είχαν προτιμήσει αλλά όχι και αυτά που απέρριπταν. Πάντως η κατηγορία *Παραμυθητικές αφηγήσεις* καθώς και το βιβλίο *Οι μύθοι του Αισώπου σε... κόμικς* απορρίφθηκαν ως μη συμβατά με την ηλικία των παιδιών, διότι «ενδείκνυνται για άλλες ηλικίες». Κάτι ανάλογο υποστηρίζεται και από αντίστοιχες έρευνες στην γαλλική εκπαίδευση (Pasa & Beges, 2006, σσ. 89-101). Βέβαια, χρειάζεται να επισημάνουμε ότι στη λίστα μας δεν περιλαμβάνονταν βιβλία τα οποία αναπαριστούσαν έμφυλες, εθνικές, φυλετικές ή ταξικές εμπειρίες διαφορετικές από αυτές των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών, ώστε να διεγείρουν τυχόν προκαταλήψεις τους, με αποτέλεσμα να τα χαρακτηρίσουν ακατάλληλα για τα παιδιά και να τα απορρίψουν (Wollman-Bonilla, 1998).

4^η ερώτηση: Τι σας εντυπωσιάζει εκ πρώτης όψεως σε ένα βιβλίο: τίτλος, εξώφυλλο, όνομα συγγραφέα, εκδότης, εικονογράφηση;

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών δείχνουν ότι ο τίτλος (6 πρώτες προτιμήσεις) αποτελεί το πρώτο κριτήριο, ενώ η εικονογράφηση και το εξώφυλλο ακολουθούν από κοντά. Αρκετά πίσω είναι το όνομα του συγγραφέα, ενώ ο εκδότης φαίνεται να μην επηρεάζει τις επιλογές των εκπαιδευτικών.

5^η ερώτηση: Διαλέγετε βιβλία που σας βοηθούν στη διδακτική διαδικασία, εάν π.χ. θέλω να διδάξω για τον κύκλο του νερού, ψάχνω ένα ανάλογο βιβλίο;

6^η ερώτηση: Χρησιμοποιείτε παιδικά βιβλία στην τάξη; Με ποιο σκοπό, π.χ. επικουρικά για τη διδασκαλία της γλώσσας, για παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου, για δραματοποίηση, για παιχνίδι;

Όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν βιβλία στη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία κυρίως με διδακτικούς στόχους (8 στους 10) αλλά και για ψυχαγωγία και χαλάρωση (7 στους 10) και τέλος για γενικότερους κοινωνικούς σκοπούς (κοινωνικοποίηση) (1 στους 10).

7^η ερώτηση: Πόσο συχνά γίνεται ανάγνωση παιδικών βιβλίων στα παιδιά της τάξης σας;

Οι περισσότεροι (7 στους 10) κατέθεσαν ότι χρησιμοποιούν το παιδικό βιβλίο στην τάξη αρκετά συχνά (1 έως 2 φορές την εβδομάδα) και 3 εξ αυτών και περισσότερο (3 ή 4 φορές), χωρίς ιδιαίτερη απόκλιση ανάμεσα στα δύο σχολεία. Τα αποτελέσματα αυτά είναι δικαιολογημένα, αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως το βιβλίο είναι χρήσιμο και ωφέλιμο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παρ' όλα αυτά, επισημάνθηκε από τους περισσότερους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς ότι ο διαθέσιμος χρόνος του ωρολογίου προγράμματος δεν κρίνεται επαρκής για τη χρήση του λογοτεχνικού βιβλίου στην τάξη. Σε κάθε περίπτωση, διαπιστώνεται μια πολύ καλή παρουσία του βιβλίου στο σχολείο.

8^η ερώτηση: Τι είδους παιδικά βιβλία επιλέγετε για ανάγνωση στην τάξη;

Διαπιστώθηκαν τόσο συμφωνίες όσο και ασυμφωνίες με τις αρχικές επιλογές που αφορούσαν την επιλογή και κατάταξη των βιβλίων της λίστας. Πιο δημοφιλής για ανάγνωση στην τάξη από τους/τις εκπαιδευτικούς αναδείχθηκε η κατηγορία *Σύγχρονες εικονογραφημένες παιδικές αφηγήσεις βραχείας φόρμας*, αφού αποτέλεσε 1η επιλογή έξι δασκάλων, 2η τριών και 3η μίας δασκάλας. Η επιλογή αυτή συνάδει με τις απαντήσεις τους στην πρώτη ερώτηση, στην οποία διαπιστώθηκε η προτίμηση των εκπαιδευτικών για τα βιβλία της συγκεκριμένης κατηγορίας από τη λίστα που τους δόθηκε.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τις υπόλοιπες κατηγορίες. Έτσι, επόμενη επιλογή αποτέλεσαν οι *Παραμυθητικές αφηγήσεις*, με τα *Κλασικά* να έπονται. Λίγο έως καθόλου χρησιμοποιούνται στην τάξη από τη συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών τα *Κόμικς*, η *Ποίηση* και τα *Βιβλία Γνώσεων*. Η απόρριψη τους πιθανώς οφείλεται, αφενός, στη μικρή ηλικία των παιδιών, αφετέρου, στην έλλειψη επαρκούς εξοικείωσης των δασκάλων με αυτά τα είδη, αλλά και σε παγιωμένες αντιλήψεις τους σχετικά με αυτά. Για παράδειγμα, τα *Βιβλία Γνώσεων* δε θεωρήθηκαν κατάλληλα για τόσο μικρά παιδιά από τους εκπαιδευτικούς ούτε, κατά την άποψή τους, μπορούν εύκολα να υποστηρίξουν όλα τα μαθήματα που διδάσκουν, ενώ από αρκετούς εξ αυτών χαρακτηρίστηκαν «στεγνά».

9^η ερώτηση: Κατά την ανάγνωση παιδικών βιβλίων τα παιδιά δείχνουν συμμετοχή και ενδιαφέρον;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, τα παιδιά εμφανίζονται να απολαμβάνουν την ανάγνωση παιδικών βιβλίων μέσα στην τάξη, με τους μισούς (5) να διαπιστώνουν ότι συμμετέχουν και δείχνουν ενδιαφέρον πάρα πολύ και τους άλλους μισούς (5) πολύ.

10^η ερώτηση: Θα χρησιμοποιούσατε κάποιο από τα βιβλία που επιλέξατε σε οργανωμένη δραστηριότητα στην τάξη σας;

11^η ερώτηση: Περιγράψτε με συντομία μια δραστηριότητα που θα προτείνατε για το συγκεκριμένο βιβλίο.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι θα χρησιμοποιούσαν τουλάχιστον ένα ή ακόμη και όλα τα βιβλία που επέλεξαν. Ο μόνος ανασταλτικός παράγοντας που αναφέρθηκε για ορισμένες εκ των επιλογών τους ήταν η ηλικία των παιδιών της τάξης τους. Όσον αφορά τις δραστηριότητες, οι περισσότεροι ήταν πρόθυμοι να προτείνουν περισσότερες από μία. Έτσι, η πιο συχνή αναφορά (9 εκπαιδευτικοί) αφορούσε *εικαστικές δραστηριότητες*. Κατόπιν, αναφέρθηκαν *θεατρικές δραστηριότητες* (3 εκπαιδευτικοί) και *δραστηριότητες δημιουργικής γραφής*, όπως συγγραφή ποιημάτων συνέχιση της ιστορίας, αλλαγή του τέλους της ιστορίας. Άλλες δραστηριότητες που αναφέρθηκαν ήταν η απλή ανάγνωση ποιημάτων με διαφορετικούς τρόπους, καθώς και η αξιοποίηση του βιβλίου για τη διδασκαλία της Γλώσσας, με σκοπό την παραγωγή γραπτού λόγου.

12^η ερώτηση: Ποια είναι η σχέση των παιδικών βιβλίων με το σχολείο; Πόσο αναγκαία θεωρείτε τη χρήση τους στη σχολική τάξη και γιατί;

Όπως ήταν αναμενόμενο, όλοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η χρήση του παιδικού βιβλίου στην τάξη είναι απαραίτητη και αναγκαία με πολυδιάστατη ωφέλεια: εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων και παροχή περισσότερων πληροφοριών, καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας, χαλάρωση και ευχαρίστηση των παιδιών. Σχετικά με την χρήση και λειτουργικότητα του παιδικού βιβλίου στη σχολική τάξη από τη μεριά των εκπαιδευτικών, έχει βρεθεί και αλλού ότι η στοχοθεσία της απόλαυσης συνυπάρχει με αυτήν της διδακτικής και παιδαγωγικής τους αξιοποίησης (Παπαντωνάκης Κώτη-Παπαντωνάκη & Αθανασιάδης, 2013).

Συμπεράσματα από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών

Συνολικά διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί επηρεάζονται στις επιλογές τους από το *περιεχόμενο/θέμα* του βιβλίου, την *αναγνωρισιμότητα του συγγραφέα* και από δευτερεύοντα στοιχεία, τα οποία λειτουργούν συμπληρωματικά στα παραπάνω, όπως ο *τίτλος* (σχεδόν πάντοτε

περιεχομενικός) και το *χιούμορ*. Επιπρόσθετα, στις επιλογές τους επιδρά και η *εικονογράφηση*, η οποία αποτελεί, μεταξύ άλλων, και χαρακτηριστικό που εντυπωσιάζει. Δεν πρέπει, τέλος, να παραλείψουμε και τη *διαχείριση του θέματος* του εκάστοτε βιβλίου (πλοκή, εξέλιξη του μύθου), κάτι που πιθανόν συνδέεται με δεύτερες σκέψεις για πιθανή αξιοποίησή του στην τάξη. Είναι γνωστό, εξάλλου, ότι κυκλοφορεί μια σειρά σύγχρονων βιβλίων που απευθύνονται στο γονιό και στο δάσκαλο ως εργαλεία διαχείρισης συγκεκριμένων θεμάτων που απασχολούν τα παιδιά, όπως στην περίπτωση του βιβλίου *Αν τ' αγαπάς ζανάρχονται*. Είναι αξιοσημείωτη η γενικότερη θετική στάση σχεδόν όλων των εκπαιδευτικών σε θέματα φιλαναγνωσίας και γενικότερα χρήσης του παιδικού βιβλίου στο σχολικό πλαίσιο, όπως και η συχνότητα ανάγνωσης λογοτεχνίας στις τάξεις τους.

Με κάθε επιφύλαξη (δεδομένου του μικρού μεγέθους του δείγματος), διαφαίνονται δύο κατηγορίες κριτηρίων που διαμορφώνουν τις επιλογές των εκπαιδευτικών, οι οποίες συμφωνούν με την έρευνα των Pasa & Beges (2006, σσ. 89-101).

1. τα **εσωτερικά** κριτήρια, τα οποία αφορούν το ίδιο το βιβλίο και περιλαμβάνουν τη μορφή, το εξώφυλλο, τον τίτλο, το συγγραφέα, την εικονογράφηση, τον εκδότη, με πρωτεύοντα τον τίτλο που συνδέεται συνήθως άμεσα με το περιεχόμενο και τη μορφή του βιβλίου (εικονογράφηση και εξώφυλλο) και

2. τα **εξωτερικά** κριτήρια, που διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες:

α) στα **παιδαγωγικά** κριτήρια, τα οποία αφορούν τη δυνατότητα διδακτικής αξιοποίησης των βιβλίων στην τάξη και

β) στα **ατομικά** κριτήρια, που συμπεριλαμβάνουν τις προσωπικές προτιμήσεις των εκπαιδευτικών και τις αντιλήψεις και αναπαραστάσεις τους για τα παιδιά και τα ενδιαφέροντά τους.

Παράλληλα, με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, δίνεται η δυνατότητα να ιχνογραφηθεί το **προφίλ ή ένας τύπος εκπαιδευτικού**, ο οποίος (α) ενδιαφέρεται για το παιδικό βιβλίο, (β) επιλέγει και αξιολογεί τα βιβλία με βάση τον τίτλο και το περιεχόμενό τους, (γ) δε φοβάται να ασχοληθεί με ευαίσθητα ζητήματα, όπως η απώλεια, μέσα από την παιδική λογοτεχνία, (δ) ουσιαστικά συνδυάζει τις επιλογές του με τη διδακτική αξιοποίηση στην τάξη, κάτι που κάνει πολύ συχνά (2-3 φορές την εβδομάδα). Ανιχνεύεται, όμως, κι ένας δεύτερος τύπος εκπαιδευτικού, ο οποίος (α) χρησιμοποιεί λιγότερο το παιδικό βιβλίο στην τάξη, (β) το επιλέγει και το αξιολογεί επιφανειακά, ενώ (γ) αποφεύγει την ποίηση και τα βιβλία γνώσεων. Ενδιάμεσα, ενδεχομένως υπάρχουν και άλλοι τύποι εκπαιδευτικού, αλλά στην έρευνα αυτήν δεν ιχνογραφούνται λόγω του μικρού αριθμού των υποκειμένων της.

B) Παιδιά

Προκειμένου να είναι εφικτή η σύγκριση των αποτελεσμάτων, παρόμοιες ερωτήσεις με αυτές των εκπαιδευτικών τέθηκαν και στα παιδιά που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Στη συνέχεια αναλύονται οι απαντήσεις των παιδιών, με άξονα τις ερωτήσεις του οδηγού της συνέντευξης.

Ερώτηση 1^η: Ποιό βιβλίο επέλεξες;

(Ερώτηση 2^η: Σε ποια κατηγορία ανήκει;)

Ερώτηση 3^η: Γιατί επέλεξες αυτό το βιβλίο;

Σε πρώτη ανάγνωση, οι επιλογές των παιδιών είναι διάσπαρτες χωρίς να ξεχωρίζει κάποιο ή κάποια βιβλία, γεγονός που δηλώνει επιφανειακή ή τυχαία επιλογή, όπως έχει ήδη επισημανθεί από παλιότερες έρευνες (Delahaie, 1995). Επιπλέον, τα παιδιά δυσκολεύονταν να εξηγήσουν τις επιλογές τους και οι αιτιολογήσεις τους που μας παρείχαν δεν ήταν τεκμηριωμένες.

Σε αντίθεση με τις επιλογές των εκπαιδευτικών, τα δημοφιλή βιβλία ήταν *Οι μύθοι του Αισώπου* σε... *κόμικς* του Τάσου Αποστολίδη, το αφηγηματικό ποίημα *Γάτος από σπίτι* της Λένας Μερικά και το γνωστό παραμύθι *Ο Τζακ και η φασολιά*. Οι επιλογές των παιδιών αιτιολογήθηκαν από χαρακτηριστικά, όπως το χιούμορ, η εικονογράφηση και το γεγονός ότι το βιβλίο τους ήταν ήδη γνωστό. Αξίζει να σημειωθεί ότι η *Φρουτοπία* του Ευγένιου Τριβιζά ήταν αρκετά δημοφιλής ταυτόχρονα σε παιδιά και εκπαιδευτικούς. Αρκετές επιλογές βιβλίων, πάντως, έγιναν με έναν εντελώς τυχαίο τρόπο και με επιφανειακές αφορμές, όπως η παρουσία ζώων. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, η επιλογή τους ταυτίστηκε με το βιβλίο που αντιστοιχούσε στο αίνιγμα που έτυχε στο κάθε παιδί.

Σχετικά με το είδος (κατηγορία) των βιβλίων διαφάνηκε ότι οι *Παραμυθητικές αφηγήσεις* και τα *Κόμικς* γοητεύουν περισσότερο τα παιδιά (σε αντίθεση με τους εκπαιδευτικούς που προτιμούν τις *Σύγχρονες εικονογραφημένες αφηγήσεις βραχείας φόρμας*), γεγονός που επαληθεύεται και από την ευρύτερη βιβλιογραφία (Μαλαφάντης, 2005). Στη δεύτερη θέση κατατάχθηκαν από τις επιλογές των παιδιών οι *Σύγχρονες εικονογραφημένες αφηγήσεις βραχείας φόρμας* και η *Ποίηση*, ενώ τρίτα στη σειρά βρέθηκαν τα *Βιβλία γνώσεων*.

Ερώτηση 4^η: Τι σε εντυπωσιάζει σε ένα βιβλίο: τίτλος, εξώφυλλο, όνομα συγγραφέα, εκδότης, εικονογράφηση;

Από τις συνεντεύξεις των παιδιών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο κυριότερος παράγοντας για την επιλογή ενός βιβλίου, που βλέπουν για πρώτη φορά, είναι ο *τίτλος* (δηλώθηκε από 8 εκ των 19 παιδιών), ο οποίος σχετίζεται στενά με το περιεχόμενο, γεγονός που αντίστοιχα καταγράφεται και στις επιλογές των δασκάλων. Έπονται με μικρή διαφορά η *εικονογράφηση* και ο *συγγραφέας* με έξι (6) ψήφους το καθένα και στη συνέχεια το *εξώφυλλο*, το οποίο δηλώθηκε από τέσσερα (4) παιδιά. Όπως ήταν αναμενόμενο, το όνομα του εκδότη δεν απασχολεί ούτε στο ελάχιστο τους μαθητές.

Ερώτηση 5^η: Σου αρέσει να σου διαβάζουν ή να διαβάζεις μόνος/η σου παιδικά βιβλία είτε στο σπίτι είτε στο σχολείο;

Όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά δήλωσαν ότι τους αρέσει να τους διαβάζουν ή να διαβάζουν τα ίδια παιδικά βιβλία. Ορισμένα από αυτά, είτε με δική τους πρωτοβουλία είτε μετά από ερώτηση των ερευνητριών, διευκρίνισαν ότι απολαμβάνουν και τα δύο (4 από τα 19), ενώ άλλα (5 από τα 19) εξήγησαν ότι προτιμούν να διαβάζουν από μόνα τους.

Ερώτηση 6^η: Ποιο βιβλίο από όσα έχεις διαβάσει μέχρι τώρα είναι το αγαπημένο σου; Γιατί;

Όταν τα παιδιά ρωτήθηκαν για το αγαπημένο τους βιβλίο, έδωσαν διάφορες απαντήσεις. Κάποια δυσκολεύονταν να αποφασίσουν ή να θυμηθούν με ακρίβεια τον τίτλο του («*Δε θυμάμαι*», «*ένα με φαντασματάκια*», «*ένα μ' ένα χιονάνθρωπο που μιλούσε*», «*Τέσσερις φίλοι ταξιδεύουν*»).

Οι Παραμυθητικές αφηγήσεις εξακολουθούν, πάντως, να έχουν την τιμητική τους (5 από τα 19 παιδιά διάλεξαν βιβλία αυτού του είδους) τη στιγμή που απορρίφθηκαν από τους εκπαιδευτικούς. Επιλογές των κοριτσιών αποτέλεσαν η *Κοκκινοσκουφίτσα*, η οποία αναφέρθηκε δύο φορές, και ο *Πινόκιο*, παρόλο που δεν υπήρχαν στη λίστα. Τα αγόρια διάλεξαν *Ο Τζακ και η φασολιά* και *Η κυρα-Καλή και οι δώδεκα μήνες*.

Ισόπαλη σε προτίμηση έρχεται η κατηγορία *Σύγχρονες εικονογραφημένες αφηγήσεις βραχείας φόρμας* (5 από τα 19 παιδιά επέλεξαν βιβλία του είδους). Συγκεκριμένα: *Ο δαγκωμένος κουραμπιές* του Γιάννη Σερβετά, επειδή «*ήταν αστείο*», *Οι χελώνες του βαρόνου* του Ευγένιου Τριβιζά, «*γιατί είχε αστείες εικόνες*» και ο *Σπίντερμαν* διότι «*ρίχνει ιστούς και σκαρφαλώνει*» από αγόρια, και *Δώσε την αγάπη* της Αγγελικής Βαρελά και *Οι νεράιδες των λουλουδιών* από κορίτσια.

Οι Wendelin & Zinck (1988) σημειώνουν μια ροπή των μαθητών να ξαναδιαβάσουν βιβλία που απήλαυσαν στο παρελθόν, ενώ αναγνωρίζουν ότι η επιρροή που ασκεί η τηλεόραση και ο κινηματογράφος στις επιλογές των παιδιών είναι μεγάλη. Μολαταύτα, οι απαντήσεις της πλειοψηφίας των παιδιών και κυρίως η δυσκολία τους να θυμηθούν με ακρίβεια τους τίτλους και το περιεχόμενο τους ενδεχομένως να υποδηλώνει ότι δεν επρόκειτο όντως για αγαπημένα τους βιβλία, αλλά για ιστορίες που είχαν διαβάσει πρόσφατα και τους άρεσαν.

Ερώτηση 7^η: Πόσο συχνά επισκέπτεσαι τη βιβλιοθήκη του σχολείου;

Ερώτηση 8^η: Πόσο συχνά επισκέπτεσαι τη βιβλιοθήκη της γειτονιάς σου;

Όσον αφορά τη βιβλιοθήκη του σχολείου, φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών την επισκέπτεται *σπάνια* (11 από τα 19). Τρία (3) δήλωσαν ότι πηγαίνουν *πάρα πολύ συχνά*, ένα (1) *πολύ συχνά* και άλλα τρία (3) *καθόλου*, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της φετινής χρονιάς. Πιο δημοφιλής φαίνεται να είναι η βιβλιοθήκη της γειτονιάς, καθώς η πλειοψηφία των παιδιών (9 από τα 19) φανέρωσε ότι την επισκέπτεται *πολύ συχνά* και πέντε (5) εξ αυτών *σπάνια*. Το γεγονός αυτό μάλλον εξηγείται από την ειδική λειτουργία (προσφέρει παιχνίδια, βιβλία, επιτραπέζια) της πλησιέστερης στο σχολείο (και άρα στα σπίτια των παιδιών) Δημοτικής Παιδικής Βιβλιοθήκης. Σύμφωνα με τα λεγόμενα μιας μαθήτριας:

«Πάρα πολλές φορές έχω πάει με φίλους μου. Παίζω εκεί, στη βιβλιοθήκη έχει επιτραπέζια και διαβάζουμε βιβλία».

Ερώτηση 9^η: Γιατί πιστεύεις ότι είναι καλό να διαβάζουμε βιβλία;

Η πλειοψηφία των παιδιών (12 από τα 19) αποδίδει στο διάβασμα *γνωστικές διαστάσεις* και το συνδέει με την παροχή πληροφοριών και τη μετάδοση γνώσεων. Θεωρούν, δηλαδή, ότι μέσα από τα βιβλία μαθαίνουν ενδιαφέροντα πράγματα και αναπτύσσουν τη σκέψη τους:

«Γιατί μαθαίνουμε πράγματα»,

«Γιατί σε φέρνει πολλές ιδέες στο νου».

Αυτή ήταν η πιο κοινή και η πιο αβίαστη απάντηση που λάβαμε από τα παιδιά.

Πολύ λιγότερο διαδεδομένη είναι η άποψη (3 από τα 19 παιδιά) ότι το διάβασμα προσφέρει *αισθητική και συγκινησιακή τέρψη*. Είναι χαρακτηριστικά τα παρακάτω λόγια των μαθητών/τριών:

«...μου αρέσει να τα παίρνω γιατί ταξιδεύω μέσα σ' αυτά ή παίζω μερικές φορές μ' αυτά...»

«Γιατί περνάμε την ώρα μας, εεε... ξεχνάμε λίγο αν μας έχει στεναχωρέσει κάτι και γενικά περνάμε αστεία μ' αυτό...»

«Γιατί μας παίρνει ο ύπνος μερικές φορές...».

Συμπεράσματα από τις απαντήσεις των παιδιών

Συνολικά, διαπιστώνεται ότι πολλές επιλογές των παιδιών είναι τυχαίες, διάσπαρτες και χωρίς τεκμηρίωση, γεγονός που σημειώνεται και από την Mohr (2006) σε αντίστοιχη έρευνα. Εντούτοις, διαφαίνεται, έστω και αμυδρά, μία τάση των παιδιών να επιλέγουν τις Παραμυθητικές αφηγήσεις. Παράλληλα, οι επιλογές τους καθορίζονται πρωτίστως από τον τίτλο, το θέμα και το περιεχόμενο, αν και επηρεάζονται δευτερευόντως μεν, σημαντικά δε, από τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των βιβλίων (μορφή, εικονογράφηση), γεγονός που συμφωνεί και με άλλες έρευνες (Mohr, 2006· Wendelin & Zinck, 1988).

Επιπλέον, όπως και σε προηγούμενες μελέτες (Chick & Heilman-Houser, 2000· Childress, 1985), το κοινωνικό φύλο δείχνει να επηρεάζει σημαντικά τις επιλογές της πλειοψηφίας των παιδιών, δεδομένου ότι παρατηρήθηκαν στερεοτυπικές επιλογές: κατά κύριο λόγο αρσενικοί χαρακτήρες, όπως στρατιώτες ή υπερήρωες για τα αγόρια και γυναίκες πρωταγωνίστριες, όπως μικρές κοπέλες (Κοκκινোসκουφίτσα, Τοσοδούλα) ή νεράιδες, για τα κορίτσια. Από την άλλη πλευρά, η παρουσία των ζώων είναι ιδιαίτερα δημοφιλής και στα δύο φύλα, με αποτέλεσμα συχνά να αποτελεί κριτήριο επιλογής ενός βιβλίου από τα παιδιά, εύρημα που επιβεβαιώνει και η έρευνα της Mohr (2006).

Πέραν τούτου, από τις απαντήσεις των παιδιών γίνεται ξεκάθαρο ότι τους αρέσει το διάβασμα των βιβλίων είτε στο σχολείο είτε στο σπίτι, και προτιμούν τη βιβλιοθήκη της γειτονιάς (παρόλο που δεν δανείζονται βιβλία από αυτή) σε σχέση με τη σχολική βιβλιοθήκη, ενώ πιστεύουν στην μορφωτική και ψυχαγωγική αξία της ανάγνωσης των βιβλίων.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ - ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα μεταξύ παιδιών και εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, είναι έκδηλο ότι και οι δύο ομάδες συμφωνούν τόσο στα κύρια *εσωτερικά* κριτήρια επιλογής των βιβλίων (περιεχόμενο και τίτλος, χιούμορ, εικονογράφηση) όσο και στη χρησιμότητά τους (μόρφωση και ψυχαγωγία). Το εύρημα αυτό εναρμονίζεται με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών, σύμφωνα με τις οποίες οι εκπαιδευτικοί επηρεάζουν τις αναγνωστικές προτιμήσεις των παιδιών (κυρίως Δημοτικού), ενώ οι επιλογές δασκάλων και μαθητών/τριών διαφοροποιούνται προοδευτικά αυξανόμενης της ηλικίας των τελευταίων. Από εκεί και πέρα οι διαφοροποιήσεις είναι σημαντικές και ουσιαστικές (Pascoe & Gilchrist, 1987, σσ. 55-62). Βέβαια, οι Wendelin & Zinck (1988) προσθέτουν στα κριτήρια επιλογής των παιδιών τον παράγοντα το βιβλίο να τους έχει συσταθεί από κάποιο άλλο πρόσωπο, με τις προτάσεις των συνομηλίκων να υπερिशχύουν σε σχέση με εκείνες των δασκάλων τους.

Έτσι, διαπιστώνεται ότι κατά κύριο λόγο οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν συνειδητά βιβλία για χρήση στην τάξη με κύριο κριτήριο τη δυνατότητα διδακτικής αξιοποίησής τους (*παιδαγωγικά* κριτήρια), αλλά και την αναμενόμενη καταλληλότητά τους για τους/τις μαθητές, σύμφωνα πάντα με τις προσωπικές τους αντιλήψεις και αναπαραστάσεις για κάθε ηλικία και τα ενδιαφέροντα που τη

χαρακτηρίζουν (ατομικά κριτήρια). Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά τείνουν να επιλέγουν βιβλία με πιο τυχαίο τρόπο συγκριτικά με τους εκπαιδευτικούς, εστιάζοντας συχνά σε δευτερεύοντα χαρακτηριστικά, όπως η παρουσία ζώων, και, πιθανώς για το λόγο αυτό, δυσκολεύονται να αιτιολογήσουν επαρκώς τις επιλογές τους.

Εντύπωση προκαλεί, τέλος, η γοητεία της βιβλιοθήκης της γειτονιάς, έναντι της σχολικής, ίσως επειδή, είτε πρακτικά είτε στη συνείδηση των παιδιών, η τελευταία εύκολα «σχολειοποιείται». Η παραπάνω διαπίστωση συνδέεται με τα αποτελέσματα της έρευνας των Zimet και Camp (1974), η οποία υποστηρίζει ότι υπάρχει διαφορά προτιμήσεων στα βιβλία που περιλαμβάνει η σχολική βιβλιοθήκη σε σύγκριση με τα βιβλία έξω από το σχολείο, δηλαδή τρομακτικές ιστορίες, κόμικς, αθλητικά έντυπα και γενικά βιβλία που σπάνια συναντώνται στο σχολείο και στη βιβλιοθήκη του.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Applebee, A. N. (1980). Children's narratives, new directions. *The reading teacher*, 34 (2), 137-142.
- Βάμβουκας, Μ. Ι. (1990). Η ανάγνωση ως ελεύθερη δραστηριότητα των μαθητών ηλικίας 8-12 ετών. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 13, 155-181.
- Chick, K. A., & Heilman-Houser, R. A. (2000). Children's literature choices: Gender stereotypes prevail. *Pennsylvania Reads: Journal of the Keystone State Reading Association*, 1(2), 3-13.
- Childress, G. T. (1985). Gender gap in the library: Different choices for girls and boys. *Top of the News*, 42(1), 69-73.
- Clark, C. & Foster, A. (2005). *Children's and young people's reading habits and preferences: the who, what, why, where and when*. London: National Literacy Trust.
- Delahaie, P. (1995). *J'aime les livres avant six ans*. Allier (Belgique): Marabout.
- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (1999). *Πανελλήνια Έρευνα Αναγνωστικής Συμπεριφοράς και Πολιτιστικών Πρακτικών*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Βιβλίου. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2014, από <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=426>.
- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (2004). *Β' Πανελλήνια Έρευνα Αναγνωστικής Συμπεριφοράς και Πολιτιστικών Πρακτικών*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Βιβλίου. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2014, από <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=424>.
- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (2010). *Γ' Πανελλήνια Έρευνα Αναγνωστικής Συμπεριφοράς και Πολιτιστικών Πρακτικών*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Βιβλίου. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2014, από <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&resrc=8433&cnode=309>.
- Ζερβού, Α. (2006). Ελληνική Αρχαιότητα, μύθος και κλασικό παιδικό βιβλίο, *Κείμενα*, 4, 1-15. <http://keimena.ece.uth.gr>. Ανακτήθηκε στις 6 Ιουλίου 2014, από <http://keimena.ece.uth.gr/main/t4/arthra/tefxos4/downloads/zervou.pdf>.
- Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Καραγιάννης, Θ. (1999). *Θεματολογία παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Νικόδημος.

- Καραγιάννης, Θ. (2001). *Ορίζοντες στη γνώση και στ' όνειρο*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Καρακίτσιος, Α. (2012). *Περί Παιδικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Καρπόζηλου, Μ. (1994). *Το παιδί στη χώρα των βιβλίων*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Kragler, S. (2000). Choosing Books for Reading: An Analysis of Three Types of Readers. *Journal Research of Childhood Education*, 14(2), 133-141.
- Μαλαφάντης, Κ. (2005). *Το παιδί και η ανάγνωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μαλαφάντης, Κ. & Φελούκα, Β. (2013). Οι αναγνωστικές προτιμήσεις των μαθητών Δημοτικού Σχολείου και οι μεταξύ τους σχέσεις. Στο: Α. Κατσίκη-Γκίβαλου & Δ. Πολίτης (επιμ.), *Καλλιεργώντας τη φιλαναγνωσία: Πραγματικότητες και Προοπτικές* (σσ. 155-168). Αθήνα: Διάδραση.
- Μαρκίδης, Κ. & Καρακίτσιος, Α. (2005). *Για το βιβλίο αντικείμενο*. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2014, από <http://users.auth.gr/akarakit/lessons.htm>.
- Mohr, K.A.J. (2006). Children's Choices for Recreational Reading: A Three-Part Investigation of Selection Preferences, Rationales, and Processes. *Journal of Literacy Research*, 38(1), 81-104.
- Neal, K. S. & Everson, B. (1991). *Memories and written remembrances: creating a link between prior knowledge and children's literature*. In: *Yearbook of the American Reading Forum, Volume XI, Part 1991. Literacy: International, National, State, and Local* (pp. 81-86). American Reading Forum, Conference. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2014, από http://www.americanreadingforum.org/yearbook/yearbooks/91_yearbook/pdf/07_Neal.pdf.
- Ντεκάστρο, Μ. (2010). [Πώς διαλέγω βιβλίο για τα παιδιά](#). Αθήνα: Περιοδικό *Διαβάζω* – Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Έκδοση με αφορμή την 3^η Έκθεση Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου στην Αθήνα).
- Ντελόπουλος, Κ. (1990). *Βιβλία για παιδιά και για νέους που κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα το 1989*. Αθήνα: Πατάκης.
- Παπαντωνάκης, Γ., Κώτη-Παπαντωνάκη, Δ. & Αθανασιάδης, Η. (2013). Φιλαναγνωσίας ένεκεν λόγος ανακεφαλαιωτικός ή επαναληπτικός. Στο Α. Κατσίκη-Γκίβαλου & Δ. Πολίτης (Επιμ.), *Καλλιεργώντας τη φιλαναγνωσία: Πραγματικότητες και Προοπτικές* (σσ. 168-185). Αθήνα: Διάδραση.
- Pasa, L. & Beges, C. (2006). Des livres de Jeunesse pour la classe : les quels et pour quoi faire. La littérature de jeunesse : enjeux et usages pédagogiques. *Les Dossiers des Sciences de l'Éducation* 15, 89-101.
- Pascoe, E. & Gilchrist, M. (1987). Children's responses to literature: Views of children and teachers. *English in Australia*, 81, 55-62.
- Poslaniec, C. (2008). *Des livres d'enfants à la littérature de jeunesse*. Paris: Gallimard.
- Rayna, S. & Baudelot, O. (2011). Lectures et petite enfance: une démarche d'évaluation participative. In S. Rayna & O. Baudelot (Eds.), *On lit pas tout seul! Lectures et petite enfance* (pp. 73-105). Toulouse: Éditions Èrés.

- Reutzell, D. R. & Gali, K. (1998). The art of children's book selection: A Labyrinth unexplored. *Reading Psychology*, 19(1), 3-50.
- Ρώσση-Ζαΐρη, Ρ. (2011). *Επάγγελμα γονέας; Πανεύκολο!* Αθήνα: Ψυχογιός.
- Turin, J. (2008). *Ces livres qui font grandir les enfants*. Paris: Didier Jeunesse.
- Σακελλαρίου, Χ. (1986). *Οδηγός παιδικού και νεανικού βιβλίου*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Schlager, N. (1978). Predicting children's choices in literature. A developmental approach. *Children's Literature in Education*, 9, 136-142.
- Vilscek, E. (1990). *Sensing Story Elements and Structure in Good Literature, the Models for Children's Writing*. In Proceedings of the Annual Southwest Regional Conference of Authorship (18th, Albuquerque, NM, February 8-10, 1990), 100-119.
- Vismes, F. de, Tenneroni, H. & Dalmar, A. (2011). Regards des enfants et des professionnels sur le livre. In S. Rayna & O. Baudelot (Eds.), *On lit pas tout seul! Lectures et petite enfance*. Toulouse: Éditions Érès.
- Wendelin, K. H., & Zinck, R. A. (1988). How do students make book choices? *Reading Horizons*, 23, 84-88.
- Wollman-Bonnilla, J. E. (1998). Outrageous Viewpoints: Teachers' Criteria for Rejecting Works of Children's Literature. *Language Arts*, 75(4), 287-295.
- Zimet, S. G. & Camp, B.W. (1974). Favorite books of first graders from city and suburb. *Elementary School Journal*, 75, 191-196.